

M/S Brandbu – Året 2020

Året 2020 var året museet og venneforeningen M/S Brandbus venner skulle invitere til åpning og gå fra prosjekt til drift i Røykenvik. Sånn ble det ikke. I begynnelsen av mars ble større dugnader og møter satt på vent, i stedet ble mindre arbeidsoppgaver som kunne gjøres utendørs prioritert. Tross signaler om at situasjonen kunne vare lenge, var vi optimistiske med tanke på gjennomføring allikevel. Ved å dele opp arbeidet i ulike, uavhengige oppgaver, var målet å kunne ferdigstille det gjenstående før årsslutt. I løpet av sommeren og etter både sykmeldinger og ytterligere arbeidsbegrensninger gikk realitetene etter hvert opp for oss. Allikevel ble mye arbeid utført, utendørs på anlegget og enkeltmannsjobber. For midlene vi hadde fått tilsagn på fra Riksantikvaren var det rekonstruksjon av mannskapslugar som var det viktigste å ferdigstille, men som også var avhengig av ekstern bistand og som i størst grad etter sommeren ble påvirket negativt av smittevernregler og fysiske begrensninger. Dette er dermed også det elementet som er mest forsinket.

Utover arbeidet med Brandbu var ferdigstillelse av havneanlegget et viktig mål i 2020. Med stadige restriksjoner mtp nærkontakt var det dette arbeidet som fikk størst fokus, på bekostning av arbeid under dekk. I det følgende beskrives hovedelementer i museets og venneforeningens arbeid 2020. Sist i dokumentet er bilder som refererer til de ulike avsnittene.

M/S Brandbu i Røykenvik ved overgangen til 2020. Foto GJ, Randsfjordmuseet

Dekkshus, se foto s.4ff

Styrhuset ble bygget inne i havnesmia etter modell av Roar Sundts rekonstruksjon fra 1981. Dette er beskrevet i årsrapporten 2019. Styrhuset ble heist på plass i mars. Dører, utenpåliggende listverk og vinduer ble montert og er malt med Engwall o. Claesson linolje lys engelsk rød, vinduer sinkhvit.

Døren med karm til toalett-kappen var i dårlig stand og er blitt restaurert av Per Stegarud. Døren var, som de andre, produsert ved Ballangrud snekkerverksted på 80-tallet. Vi valgte her å beholde og restaurere i stedet for å lage nye som til styrhuset. Lamellene ble tatt fra hverandre, deler av treverket skiftet og montert sammen igjen. Ny karm er laget og tilpasset åpningen.

Messinghengslene er, iflg Sundt, de opprinnelige som han i sin tid fant og brukte. Det er ingen klinke,

men en enkel krok til å lukke. En messingventil er montert. Toalett-kappen er trolig ikke opprinnelig plassert her fra 1907, men er flyttet fra fordekket (over lugar). Ant i forbindelse med at akterdekk ble endret som følge av motorutskifting og flytting av skott rundt 1920. Det er synlige spor i fordekket som underbygger at det trolig har vært en kappe med nedgang til lugar.

Lasterom, se foto s.6

Det er lagt dørk i lasterommet og bygget sittekasser på den ene langsiden fra maskinskott til midtskips. Kassene er hengslet slik at de kan romme utstyr som redningsvester. Over lensebrønnene er det enkle lemmer for lett tilgang. Vi beholder i stor grad romfølelsen på denne måte, samtidig som det vil være funksjonelt og kunne brukes i formidlingssituasjoner. Materialer: Lekter i furu, dørk i gran

Mannskapslugar, se foto s.7ff

Arbeidet med lugaren kom først skikkelig i gang etter sommeren men smittevern hensyn gjorde det utfordrende å kunne bistå utførende Morten Hjelløy i praksis under dekk. Det ble montert opp en arbeidsbenk og utstyr slik at arbeid med materialer kunne gjøres på stedet. Materialet ble lagret inne i smia og lempet ned i lasterommet etter hvert som arbeidet gikk fremover. Mye av klargjøringen (høvling av materialer (bord til dørk og panel) og kopiering av spantestokker mv) ble allikevel utført på verksted av praktiske årsaker. Vi hadde noe utfordringer med lekkasje fra dekk og bindevinkler. Dette ble løst ved å bruke delvis herdet zink og malingspasta. Da lekkasjene hindret arbeid i lugar- og lasterom ble fokuset lagt på maling av dekk og tetting av de mest utsatte områdene. Likeså måtte hull etter bolter i dekket tettes. Det ble laget ny treforing i eik, etter modell av finerplate som Sundt hadde laget, til mastefestet/koppen som er tjæret og montert. Etter at lekkasjene var tettet ble det laget dørk i lugaren, løse moduler som kan løftes ved behov. Materialene fra den opprinnelige lugaren har ligget lagret og er utgangspunkt for kopiering. De er i svært varierende stand og bærer preg av å ha ligget under vann i perioder, noe som har ført til strukturelle skader. En del er også skadet av råte og muggsopp. Der materialet kun er delvis skadet blir nytt treverk felt inn. Materiale som brukes til kopiering og ved innfellinger er plukket på lokal sag og bl.a. spantestokker kopieres i furu kjerneved. Pigment er revet. I malingsundersøkelsene som ble gjort ved demontering av lugaren i 2014/2015 ble det funnet flere malingslag. En nærmere analyse av fargekode gjøres. Det vil bli laget en utførlig rapport fra arbeidet med lugaren etter ferdigstilling i 2021. Arbeidet dokumenteres av utførende undervegs med bistand fra museet. Alt trevirke er i furu.

Ballast, se foto s 11

ca 15 tonn ballast ble støpt inn november 2019. Det ble da estimert behov for ca 4 t i tillegg, spesielt i forskipet. På forsommeren ble derfor ytterligere ballast lagt inn på dugnad vha betongblander og håndkraft. Både anker, ankerkjetting og lugar vil gi noe mer. Bakre tank rommer ca 2 kubikk (vann) og vi avventer derfor med vurdering av å bruke løs ballast i tillegg. Eventuell løs ballast vil bl.a. kunne plasseres i bunnen av sittekassene i lasterommet.

Dekksarrangement, se foto s 12 ff

I slutten av juni fikk vi besøk av malingsleverandøren Tikkurila i forbindelse med at de ville skrive om prosjektet i deres fagblad og nettsider. På forsommeren brukte vi derfor mye tid på å gjøre båt og det stadig fremskredne havneanlegget klart til fotografering og besøk. Både maskincasing, dekk og rekkverk ble malt. Alle overflater fikk en finpuss. I tillegg ble hele maskinrommet malt på nytt. Her var det kommet en del metallstøv etter montering av casingen som hadde festet seg som rust. Også innsiden på casingen var ubehandlet og ble primet og malt.

Mast- og bom-virke ble felt i en nærliggende skog for et par år tilbake og har ligget lagret. Rett før jul 2019 ble den fraktet til smia. Høsten 2020 ble mast og bom høvlet (først med elektrisk høvel for å rette den, deretter høvlet for hånd). Lars Stålegård v museet utførte jobben. Lars jobber også i båtlaben ved maritimt museum. Masten Sundt hadde montert var i furu og basert på høyden til

Flubergbrua. Etter råd har vi valgt å bruke granvirke som er sterkere og mer seigt. Bomstokken er noe kortere enn den Sundt monterte, dette baserer vi på foto fra 1923 og av tilsvarende lastebommer. Utover dette er masten høvlet med forsterkning i bomfestet og ellers på mål etter beslag. Alle beslag og deler er rengjort og malt. Både mast og bom er tjæret i endene. Vi har også avtale med kransjåfør som vil hjelpe oss med montering av mast når snøen er borte. Han vil i samme slengen løfte om bord anker og ankerkjettingen som er ferdig rustbehandlet og ligger klart.

Maskin, se foto s 14

Motoren er linjustert. Igjen er det Lennart Bildengjerdingen som har konstruert en løsning. Vi hadde i utgangspunktet et tips på firma som kunne justere akslingen, men som viste seg å ikke kunne det allikevel. Dermed spesialkonstruerte Bildengjerdingen et instrument som løste utfordringen. Bildengjerdingen har også sørget for trykktank for startluft, en gave fra en av de frivillige i mjøssamlingene. I samråd med Nordnorsk fartøyvernssenter har vi valgt å montere dette, også som en sikkerhetsanstaltning for oppstart. I tillegg er det montert dieselfilter. Popen er montert tilbake og festet til styrhus m originale jern.

Havneanlegg se foto s 15ff

Grunnarbeidene ble utført i 2019. Havneanlegget har vært et eget prosjekt, men som i stor grad har hatt betydning også for fremdriften med M/S Brandbu. I 2020 fikk anlegget mer oppmerksomhet pga smitterestriksjoner og 1-metersregel. Det ble utfordrende å gjennomføre dugnader og felles arbeid under dekk og innendørs. Det gjestod også mye arbeid på havneanlegget, blant annet påsveising av fester til fortøyninger og fendere, avstiving og forsterkning. I slutten av mars samlet vi et lite arbeidslag (3-4) som monterte kledning innvendig i «gropa». Det holdt så vidt med tiden da fjorden begynte å stige. Takket være en generøs gave fra almenningen og Monter, som gav materialer, kunne vi hente inn et firma til å bygge grunnstrukturen og legge bjelkelaget på bryggen. Deretter jobbet vi enkeltvis og spredt med å legge bord. Venneforeningen har lagt ned om lag 700 timer i arbeidet med havnen ila 2020. Av Oslo Havn fikk vi pullerter. Gran kommune kom på banen og bidro med blokker og maskinpark for uteområdet. I tillegg fikk vi spons til deler av utbedringen på det elektriske anlegget, belysning og montering av landstrøm fra lokal elektrikerfirma. Havneanlegget er blitt en godt tilgjengelig og innbydende plass for M/S Brandbu og vi gleder oss til å invitere grupper og andre gjester i 2021.

Annet

På hjemmesiden til Randsfjordmuseet er det lagt ut en rekke rapporter og informasjon om M/S Brandbu. Her ligger også rapporten fra sjøsettingen publisert og en film som ble laget i anledningen. Prosjektet er videre presentert av malingsprodusenten Tikkurila på deres hjemmesider: <https://tikkurila.no/inspirasjon/ms-brandbu-er-tilbake-i-sin-tidligere-prakt> og via Beckers Norge i ifi.no sitt fagblad: <https://fargemagasinet.no/fra-rustholk-til-fordums-glans>

M/S Brandbu faller inn under Forskrift om fartøy under 24 m som fører 12 eller færre passasjerer (gjeldende fra 1.2.2020). Parallelt med istandsettelsesarbeidet jobber vi derfor med å sikre at kommende bruk følger bestemmelser som er hjemlet under forskriften og som ellers oppfyller lovpålagte krav til fører og sikring mv.

Foto fra utført arbeid i 2020

Dekkshus. Styrhuset heises på plass. Mars. Brandbu ligger stabilt på dumperdekk.

Juni 2020. Rekonstruert styrhus, casing og dekk malt. Utenpåliggende listverk, dører og vinduer montert.

Styrhuset i 2013.

Styrhus i 1923

Lasterom

Fra ca midtskips på hver side og bak mot maskinskott bygges kasser m hengslet lokk for oppbevaring av utstyr. Lasterommet for øvrig skal holdes åpent slik at romfølelsen beholdes i størst mulig grad. Kassene vil fungere godt som sittebenk for passasjerer/besøkende og i undervisning og andre formidlingsaktiviteter.

Mannskapslugar

Mest mulig av det originale brukes om igjen. Under: deler av dørken som var bevart i lugaren. Her var det montert en liten skipsovn som er istandsatt for tilbakeføring etterhvert.

Dørk i lugarområdet er bygget slik at de enkelte elementene kan løftes til side for kontroll.

Kopiering av stenderverk. Kjerneved furu. Originale bolter har ligget i olje og brukes igjen.

Spikerslag (spantestokker) til mannskapslugar. Spantestokker kopieres i stor grad etter mal av originale. Der treverket er mindre skadet blir deler gjenbrukt. Innfelling av kjerneved furu. Endeveden behandles. Helt til venstre: Original maling, ubehandlet innfelling. Midten: Originalt materiale og innfelling et strøk (stor sugeevne originalt treverk). Til høyre: Originalt materiale og innfelling to strøk.

Riving av pigment til linolje.

Ballast: støpedugnad i juni, men med begrensninger i oppmøte.

Dekksarrangement

Det ble ikke innkalt til større, åpne dugnader i 2020. Stort sett er den frivillige innsatsen utført av venneforeningens styremedlemmer, hvorav enkelte har vært indisponible av ulike hensyn. Et stort arbeid er dermed utført av nokså få personer. Arbeid på dekk og på uteanlegget hadde naturlig fokus i første halvår, samt oppgaver man kunne utføre på egenhånd. Her maling av rekka og arbeid med legging av bryggedekke.

Fjeler i furu montert under dekk for avstiving til vinsj. Originale bolter som har ligget i olje er gjenbrukt.

Mast og bom høvles. Endene ble satt inn med Claessons tretjære (DALBRÄND TJÄRA). For behandling av mast og bom for øvrig brukes ROSLAGSMAHOGNY fra samme forhandler. Bildet under: Foringen og fjel til forsterkning under dekk til mastekoppen som monteres på dekk. Furu og eik. Begge deler tjærebehandlet.

Maskin

Linjustering av aksling. Rammen ligger på tilskårne eikefjeler (kopi av tidligere) og justeres vha boltene til riktig nivå. Som tidligere brukes kimser (ca 1mm) for å justere høyde.

Havneanlegget

Første året hun ligger i

«gropa» og prinsippet fungerer som det skal. I februar/mars er fjorden på sitt laveste, og stiger deretter 2,5 - 3 m frem mot sommeren. På bildet fra mars er vannet begynt å sige inn. Det gir krav mtp fortøyninger og fendere som stadig må sjekkes. Frivillige organiserer vaktlister for ukentlige/jevnlige justeringer av fortøyningen slik at Brandbu følger vannet ned og opp.

Vi har hatt god hjelp fra dykkerklubber (både Jevnaker og Gjøvik) til å bistå med kontroll og arbeid under vann. To av dekkene fløt opp da Brandbu slapp bunnen våren 2020. Disse måtte sikres og plasseres tilbake før Brandbu la seg ned igjen. Nok en gang opplever vi mye engasjement og velvilje fra folk utenfra, som gjerne hjelper til.

Buksering og innsveising av avstivere i jern til anlegget, alt arbeid utført av frivillige. Ble utført i mars, før arbeidet med å kle anlegget i tre kunne begynne. Her vises tydelig de særegne forholdene i Randsfjorden, som gjør det praktisk mulig å ha visuell kontroll av utvendig skrog uten å bruke slipp. «Gropa» fungerer i så måte som tilnærmet tørrdokk.

Mars- april, og vannet er godt på vei inn i gropa. Det hastet med å få montert kledningen! Brandbu ligger her fortsatt med all vekt på dekkene. Bildet under: Mai. Nye fester til fenderdekk blir påsveist. Nå kan de lettere justeres i høyden og slik følge vannstanden.

Tidlig mai. Gave fra TB Almenning og Monter. Materialer til bjelkelag og dekke på brygga. Gaven innebar at vi kunne hente inn tømmer for å bygge grunnstrukturen, sette høydene og bjelkelag. De frivillige la deretter bryggedekket etter anvisning, monterte fortøyningspunkter og fikk fendere på plass. Foto Under: 19.juni og vannstand stiger fortsatt.

På nedsiden av «havnesmia» ble tidligere bryggeanlegg revet og i okt. ble terrenget fylt opp for å få god tilgang inn og ut. Gran kommune leverte masser og gjenbruksblokker, samt en gravemaskin og andre anleggsmidler som kom godt med. To av styremedlemmene i venneforeningen stilte som maskinfører og bakkemann, og utførte arbeidet ilt to arbeidsuker. Midlertidig rekkverk er satt opp. Bryggen vil i en byggefase II kunne fortsette langs kanten av blokkene og gir en uhindret promenade for offentligheten.

Tilbakeblikk. Ståa frem til vinter/vår 2019. Lav vannstand

Tidligere anlegg var fra 90-tallet og i ferd med å skli ut. Ustabile grunnforhold ble avdekket også inntil bygningskroppen etter graving, der murhjørnet nærmest i dette bildet manglet fast fundament.

Det gjenstår noe på utstikkene – som må vente inntil vannstanden synker igjen. Landstrøm er lagt inn og det er satt opp utelys, både for trivsel og sikringshensyn. Fortøyningstau er ennå ikke oppmålt og spleiset.

